

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' – אוצר מופלא של לקחים מעשיים ואקטואליים מהפרשה. פרשת בשלח התשע"ח, גליון 25

בס"ד

המתנה מתגובה

שאלה: הנמצא בפני קושי, האם כדאי להגיב מיד?

א. שמות יד, יג: "ויאמר משה אל העם, אל תיראו, התייצבו וראו את ישועת ה'". כלל ישראל היו נתונים בסכנה עצומה מכל הצדדים, וכאומרם במדרש (שמו"ר כא, ה. וכעין זה בתנחומא בשלח, ח) שכיון שרדפו (המצריים) אחריהם וראו אותן (ישראל), נתייראו מאוד ותלו עיניהם למרום ועשו תשובה והתפללו, שנאמר "ויצעקו בני ישראל אל ה'", אמרו ישראל למשה: מה עשית לנו? עכשיו הם באים ועושים לנו כל מה שעשינו עמהם, שהרגנו בכוריהם ונטלנו ממונם וברחנו... באותה שעה היו עומדים ולא היו יודעים מה לעשות... כיון שראו ישראל שהיו מוקפין משלש רוחות, הים סוגר והשונא רודף והחיות מן המדבר, תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה... ולמה עשה הקב"ה להם כך? אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפילתן. אלא שמרוב צרתם ואיבוד עשתונותם דיברו גם דברים קשים ואמרו (פסוקים יא-יב): "המבלי אין קברים במצרים, לקחתנו למות במדבר... חדל ממנו ונעבדה את מצרים, כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר". ועם כל זאת מרגיעם משה ואומר "אל תיראו" – אל תפחדו, "התייצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום", גם אם כעת נראה לכם שאין שום סיכוי להינצל ממצב סכנה זו, המתינו וראו את ישועת ה', ששום דבר לא עומד בפניו מלהצילכם, וכפי שאכן עשה, שלצורך הצלתם שידד את מערכות הטבע והעבירם בתוך הים ביבשה. ונלמד מזה, כי גם אם נראה שהמצב ללא מוצא, אין להגיב ולכעוס, אלא להחריש ולשתוק, להתפלל אל ה' שיושיענו ויוציאנו ממצב זה, ולהאמין ש'ישועת ה' כהרף עין' (סדר היום, סדר ליל הסדר. קב הישר, פרק יא. פזמון לימים נוראים המובא במנחה ליהודה, ובסליחות שפתי רגנות גרבר תש"ז יט.), וקרובה ישועתו לבוא (ע"פ ישעיה נב, א).

איפוק והמתנת התגובה

במשך החיים, פעמים רבות נפגש האדם בדברים שבאותו הרגע יכולים להסעיר את רוחו, ואם ישיב עליהם

באותו הרגע – יגרר לאש המחלוקת שקשה לצאת ממנה, אם בכלל. לא כן כאשר הוא שותק, דברים רבים עוברים כלעומת שבאו. וגם אם יקשה לו לשתוק באותם רגעים, אבל במחשבה לעתיד ידע שמרויח בכך בכפליים של שכר לאין ערוך. וכן ראו אצל גדולי ישראל רבים שנמנעו מלהגיב מיד בעת שארע דבר מסעיר, ומילטו את עצמם ממחלוקות סוערות ושאר דברים הנגררים עמהם. ואולי אף על כך נתכוונו חז"ל באומרים (בסיום חמש מסכתות, ברכות סד. יבמות קכב: גזיר סו: כריתות כח: ותמיד לב:) 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם', שעל ידי שתיתקת בזמן הנכון, ממעטים את המחלוקת ומרבים את השלום בעולם.

גם בחינוך הילדים ובשאר דברים שקורה בבית, אם יכעס באותו הרגע, מלבד חומרת הכעס וגנותו הגדול ובפרט הצורך להימנע ממנו בשעת התוכחה, וכל שכן בזהירות ממנו בחינוך בניו, עוד ידע שעל ידי כך תרבה המהומה ותתלקח האש עד לב השמים, אבל אם ישים מחסום לפיו בלא להתייחס, יראה כיצד הדברים יכולים לעבור כלעומת שבאו, כאילו לא היה מאומה. וכבר אמר רבי ישראל מסלנט שלעולם יחשוב האדם על הדיבור קודם שיוציאנו, כי אחר שיוציאנו – כבר אינו בשליטתו מה יגרם על ידי כך. והרי הלשון דומה לחרב חדה¹, וכשם שהמסתובב עם חרב ברחובות קריה, עליו להישמר שלא לדקור עמה – כך צריך גם להיזהר מתי לדבר וכיצד לדבר. גם אם חושב שמוכרחים להגיב, אם יגיב כעת ברתחת לבו, לא תהיה תגובתו כראוי, וגם יבינו שנגיעותיו האישיות מתסיסות אותו, ולבו בל עמו, וממילא לא תהיה השפעה מהדברים שיאמר. אבל אם ימתין וישהה עד שתתיישב מעט דעתו, יוכל להגיב על כך מתוך שיקול

¹ ככתוב (תהלים נב, ד) "תחשוב לשונך כתער מלוטש עושה רמיה", ופירש הרד"ק "לשונך כמו התער המחודד שיחשוב האדם לחתוך בו מעט וחותר הרבה, וזהו 'רמיה' כאילו התער מרמה. כן לשונך, דברת מעט דברים רעים, והמעשה הבא מהם היה גדול שנהרג שמונים וחמשה כהנים לבד הטף". וכן כתוב (נב, ה) "ולשונם חרב חדה", וכן אמרו (ימא ט:) שבבית ראשון היו 'דוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם'.

הדעת, ואז הדברים יפיקו את מירב התועלת האמורה להתקבל מדבריו.

הידיעה שהצרה תעבור – נחמה היא

נחמה גדולה לאדם לדעת שלא ישאר בצרתו לעולם, אלא היא תעבור ותישכח. כמו שפעם בא לפני בחור מבוגר שהסתובב הרבה בבית המדרש, והיו לו בעיות של לחץ ולצורך כך נצרך לקחת כדורים, הוא התלונן ושאל: מה יהיה, האם גם לך יש לפעמים לחצים וכדו', נסיתי לומר לו: כל אחד עם הקשיים והנסיגות שלו וכדו', אבל הוא אמר לי: אל תגיד לי שזה לא נורא ואצליח להתמודד עם זה, אלא תאמר שזה יעבור ואני לא אשאר כך לעולם. זאת אומרת שהוא רצה להתעודד דוקא על ידי ידיעה שלא ישאר לעולם עם הבעיה הזאת, אלא יבוא יום והיא תעבור ממנו והוא יהיה אדם רגיל...

כך בכל צער שלא יבוא על האדם, אם יתאזר בסבלנות וידע שזה יעבור כלעומת שבא, ויסתכל על הצרה כאל דבר חולף שבא והולך, זה יתן לו כוחות לעוברה בקלות (וכמו שאמר הגר"ל שטיינמן זצ"ל שאם ידע האדם שכל הרעות שלו הם ענין של זמן ואחר כך מתגלגל מצבו ונהיה להיפך, לא יכנס למשברים ולקשיים). וכפי שסיפר על עצמו רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל שפעם הלך ביער והתנפלו עליו חבורת שוודדים וביקשו לרוצחו נפש, לפתע הגיע ראש השוודדים, והכיר את הרב היות ולפנים היה אוכל תדיר בביתו שהיה פתוח לכל, לכן הסכים להניחו לנפשו בתנאי שילמד מעט תורה את בנו במקום מסתרם. והואיל והיה מוחו של הבן אטום וסתום, ולא הבין דבר וחצי דבר, היה האב מכה בו מכות נמרצות, אך הבן היה שותק ולא גנח אף גניחה אחת מחמת כאב. לבסוף שחרר אביו את הרב לחפשי, ושלח עמו את הנער שיורוהו את הדרך למקום ישוב. בהליכתם שאל הרב את הנער: איך יכלת לעמוד איתן ולשתוק נוכח המכות שהכה אותך אבך? ענה הנער: הרי זה כלל הראשון שמלמדים בבית חבורת השוודדים, להחריש ולא לענות בשעה שאנשי הצבא לוכדים אותנו, כדי שלא יוציאו מאתנו היכן משכן השוודדים. המשיך הרב ושאלו: ועדיין לא הבנתי, באיזה כח הינך מתחזק לעמוד כצור החלמיש, בשעה שמכה אותך אבך.

הסביר הנער: שלשה כללים לימדונו, א' לזכור שאין המכה מכה עולמית, ובקרוב יבוא הזמן שהמכות יחדלו ותבוא הרווחה. ב' לדעת שהמכה הוא 'אביו' רחומו ו'רחמי' האב על הבן, ובודאי עושה זאת לטובתו של הבן. ג' בכל מכה ומכה מדמה אני לנפשי שזוהי המכה האחרונה,

ומתחזק רוחי בקרבי. אמר הרב: מינוקא זה למדתי דרכי עבודת האמונה, אף בשעה שהאדם מוכה בצרות ומלופף ביסורים, ראשית עליו לדעת ש"לכל תכלה, ראיתי קץ" (תהלים קיט, צו), ועוד יתהפך עליו הגלגל ויזכה לחיים טובים ומאושרים. כלומר – שידע שהמכה לא נשארת לעד והיא תעבור לבסוף (וכמו שאמרנו). שנית, לדעת שהמכה הוא אביו שבשמים (ככתוב בדברים ח, ה' וידעת עם לבבך, כי כאשר ייסר איש את בנו, ה' אלקיך מייסרך), והכאתו ברחמים גדולים ובחסדים מרובים, שכן אין מי שרוצה בטובתו יותר ממנו (כמו שהבאנו בכמה מקומות את אגרת הגר"י אייבשיץ זצ"ל לגיסתו על פטירת בעלה בגיל צעיר, שבדאי זוהי הטובה הגדולה ביותר עבור היתומים, שהרי זה נעשה על ידי הקב"ה שאין מי שרוצה בטובתם כמותו). ושלישית, עליו לחשוב שמכה זו היא האחרונה, ומכאן ואילך נכונים לו חיים טובים (כמו בחבלי לידה שמעורדים את האשה שאלו הם הכאבים האחרונים, ותיכף יפסקו ותחבוק בן בעזרת ה').

חז"ל מספרים (ב"ר יב, ו ובמדרש תהלים, צב) שבבריאת העולם, לאחר השבת הראשונה, כששקעה החמה במוצאי שבת, נתיירא אדם הראשון והתחיל טופח על פניו ואמר: אוי לי, שמא הנחש שכתוב עליו חושך בא להורגני. נשתלח לו עמוד אש להאיר לו ולשומרו מכל דבר רע. ראה את עמוד האש ושמח בלבו, ואמר: עכשיו אני יודע שהקב"ה עמי, ובירך בורא מאורי האש. ויש אומרים שזימן לו הקב"ה שתי אבנים והקישן זה לזה ויצא אור ובירך עליו, ולכן מברכים על האש בהבדלה. מבואר שהואיל ואדם הראשון לא הכיר עדיין את המושג של לילה, חשב שהעולם חרב בעדו מפני חטאו, עד שנעשה לו אור ונרגע כי הבין שכך טבע העולם. ומזה למדנו, כי גם אם חושב האדם שנעשה לו חושך וחרב עליו עולמו, ידע שכך מנהגו וטבעו של עולם, לפעמים נעשה זמן שנראה כמו לילה, אבל גם זה עובר ואז מגיע הבוקר ומפציח השחר. גם בספר החפץ חיים עה"ת (א, ב-א) כתוב שאף שהחושך כיסה את כל התהום, בכל זאת במאמר ה' (בראשית א, א) "יהי אור", נהיה אור והחושך נעלם. וללמדנו בא, שאל יתייאש האדם אף כשהחושך מכסה ארץ וערפל לאומים, כי סוף סוף "ועליך יזרח אור ה' וכבודו". הפרשה הזאת הנלמדת עם ילדי ישראל בראשית טל ילדותם, צריכה להפיח בלבם רוח אמונה ובטחון בה, להתגבר על המכשולות ולצפות לישועת ה' כי בטח תבוא, כמו שהאור בא לגרש את החושך. ובגמרא (ב"מ פג:) אמרו "תשת חושך ויהי לילה, בו תרמוש כל חיתו יער", תשת חושך – זה העולם הזה שדומה לחושך, נמצא שכל הזמן עד שיתגלה כבוד ה' הוא בבחינת חושך. אבל לעתיד לבוא

שיתגלה כבוד ה' בעולם, אז "יהי אור", שיריד הקב"ה אור השכל בעולם, וכולם יכירו את האמת, עכ"ד.

ואף מהשיכור בפורים ניתן ללמוד זאת, אדם בר דעת, פתאום בפורים ניתן לראותו משתטה בלא שיקול הדעת, וצועק למכביר. הנך מנסה לדבר על לבו: הפסק להתנהג כך, התנהגות כזו לא מתאימה אף לשפלים... אבל הוא שמח ומאושר, צועק ומתבדה, ועושה ככל העולה על רוחו מבלי להתחשב במשפחתו והעומדים סביבו. בני ביתו והקרובים אליו הרואים זאת באותו הרגע, יכולים להיבהל ולחשוב: מה יהיה? מה נעשה כדי להרגיעו? ראה כיצד הוא מתנהג?! אבל מי שמוח לו בקדקדו, יודע שאין מה לדאוג כל כך, התנהגות זו לא תימשך זמן רב, השיכור ילך לישון ולמחרת יקום כאחד האדם, יחזור לעצמו והכל ישוב על כנו. וכך בכל דבר, אין לאדם להתפעל מדברים קשים וזרים, הכל עובר, ואין לקחת בצורה קשה חלילה.

כח השתיקה וההבלגה

סיפר יהודי אחד שבא מליטא שבעוד שהיה הגראי"ל שטיינמן זצ"ל נער כבן י"א שנים, נכנס ללמוד בישיבת 'תורת חיים' בריסק. ולבחורים, אף המצוינים שבהם, חרה הדבר מאוד: היתכן שילד כה צעיר נכנס עמהם בישיבה ששימשה את הלמדנים המופלגים? ולכן הם החליטו להראות לו שאינם מרוצים מזה, ואם ישאלם או ידבר עמהם איזה דבר, לא ידברו עמו, כי אינו לפי רמתם. עבר שבוע, ואף שבועיים, אבל 'העונש' לא פעל כלום, שכן הנער ישב ולמד ללא הפסקה וממילא לא דיבר עם אף אחד. אחד מחשובי הבחורים שלא עבד על מידותיו דיו, הגה רעיון להניח על מיטת הנער בובה שמצא ברחוב, בכך יראו לו את מחשבתם עליו, שהוא קטן ואינו מתאים לישיבה. אמר ועשה. למחרת בבוקר רץ אותו בחור לראות מה קרה, אבל לתדהמתו ראה שהבובה נשארה בדיוק במקום בו הניחה אתמול, חשב שמא היום הבחור לא עלה על יצועו ועשה 'משמר', והמתין ללילה הבא, הפעם רצה לראות בעצמו מה יעשה הנער, הוא המתין עד שתים בלילה, והנער לא הלך לישון. הבחור התעייף והלך לישון. למחרת ראה שוב את הבובה נשארה באותו מקום, וכשסיפר זאת לחברים הסיקו שמסתמא הנער באמת מתמיד עצום עד שאפילו אינו עולה על יצועו לישון, מאותו העת בא בחור מבוגר מחשובי הישיבה והציע לו ללמוד עמו בחברותא, וממנו למדו גם אחרים, וכך כיבדוהו כבוד רב. אותו אדם שעשה זאת, עלה לארץ ישראל לפני כעשר שנים, כשהוא קרוב לגיל מאה שנה, וביקש לבוא בפני הגראי"ל זצ"ל לבקש את

סליחתו על כך, כששמע הרב את שמו של הבא לפניו, זכר אותו מהישיבה וכיבדו מאוד, אותו אדם סיפר לו מה שארע, ואמר הרב, כי אינו זוכר זאת, אבל ברור לו שלא נמנע מלישון, שהרי חזקה עליו ציווי אביו ז"ל שיישן כמה שעות בלילה. בכל זאת, ביקש אותו אדם סליחה, והרב ענה שאין לו שום קפידא, וביציאתו ליוהו בכבוד גדול. אותו אדם הסיק לעצמו, מסתמא שגם שהלך הרב לישון שלש שעות, אבל היה נער חכם, והבין שמסתמא רוצים לצחוק עליו, והבין בחכמתו שהדרך הטובה ביותר היא לשתוק ולהבליג ולא להתייחס, לכן מסתבר כשקם בבוקר הניח את הבובה בדיוק במקום שראה אותה אתמול כאילו לא ארע דבר (ימע"ע ח"ו. יש גירסאות שלא ישן כלל במיטה, אבל לפי הגירסא שלפנינו אף שהלך לישון ידע להתעלם מענין. ויש לברר זאת).²

וכן מסופר על בחור כבן עשרים שהיה כשרוני ביותר, אולם לא עמד בנסיגות הקשים של הדעות הכפרניות והכוזבות שפשו עם הקמת המדינה, והתלבט אם לעזוב ח"ו את הישיבה וללכת לצבא (עם כל המשתמע מכך). מה שהותירו בישיבה היה הקירוב וההארת הפנים שקיבל מהמשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל שהרבה לציין בפניו את הערכתו כלפיו, שעתיד לצאת ממנו תלמיד חכם מופלג ומרביץ תורה גדול (כפי שאכן התקיים), וכך משך הבחור את שהייתו ולימודו בישיבה בגלל התדמית והמעמד האיתן שהיה לו בעיני המשגיח, וזה עודדו להמשיך ולהתמיד בתורתו (למרות שידע על מצבו, לא דיבר עמו על כך מאומה, אלא עודדו). אך דא עקא, לבחור היתה תכונה שלילית אישית, בליל שבת

² עוד במעלת השתיקה כתב בהארת דרך (מהגר"א וייסבלום משגיח בישיבת 'נחלת הלויים', מידות ודיבור) שהמתרגל לעולם השתיקה נמלט ממחלוקות ומפורענות. וגרמז בפוסק (תהלים קו, ל) "וישמחו כי ישתוקו", כי השותק גורם לעצמו שמחה, כמאמר החכם (משלי כא, כג) "שומר פיו ולשונו, שומר מצוות נפשו". ובפרט בזמננו שרבים מכאובים לבני אדם, והרבה אנשים טעונים צרות, ואם יאמר מילה אחת, אינו יודע כיצד יתפרשו הדברים ולהיכן הם יגיעו. לכן הטוב ביותר לשתוק ולא להגיב, וכעין מאמר הסבא מקלם שהחכם משתדל להקטין את הנסיון, וכעין דברי הפוסקים שמי שנכשל בכבוד הורים, ראוי לו לעזוב את העיר ולא להיכשל, וכך על ידי שתיקתו ימנע מלהיכנס לבעיות. ובגרמא (קידושין עא:)

הובא שמשפחה שהיא שתקנית זה סימן שהיא מיוחסת (ופרש"י שמתוך פסולם שפורשים מהם, הם נוטרים איבה ופתחים במריבה. ומה שהם שתקנים – מוכח שאין בהם פסול). גם אמרו חז"ל (ב"ר עא, ה ואסתר"ר ה, יב. תנחומא ויצא, ו. מדרש שמואל, ריש כח) שמה שנקרא אבנו של בנימין בחושן בשם 'שפה', משום שהיה לו פה יודע במכירתו של יוסף, ובכל זאת שתק ולא גילה מפני החרם. ומצינו בחג הסוכות, שעל אף ריבוי ההלל שאומרים בו ומרבים בדיבורי הפה, בכל זאת השיא הוא בהושענא רבה בחבטת הערבה (המזמרת על השתיקה), ומוכח שמעלת השתיקה כשצריך, יתירה אף מריבוי ההודאה. ובפרט אם ידע האדם שעולמות רבים נבראים מכל דיבור היוצא מפיו, יחשוב כמה פעמים על מה שמוציא מפיו ויעדיף לשתוק. וכבר אמרו שקודם שיוצא הדיבור מפיו של האדם, הוא בעל הבית על הדיבור, אך לאחר שיוצא ממנו הדיבור, אז כבר הדיבור בעל הבית עליו, ואת הנעשה לא יוכל להשיב. משא"כ אם ישתוק, לעולם לא יגרם שום רעה בידים.

נהג ללמוד על כסאו של המשגיח ולמלא את הסטנדר בקליפות של גרעינים באופן מטונף ואינו ראוי, ובגמר לימודו הוא לא פינה את הפסולת, כך שלמחרת בבוקר יום שבת כשהגיע המשגיח למקום תפילתו, פינה זאת בעצמו בלא להעיר ולחקור מיהו התלמיד הסורר שנוהג כך, וקיווה וייחל לשיפור מעשיו. בליל שבת אחד, בשעה מאוחרת סבב המשגיח בפרוזדורי הישיבה, וכשעבר ליד בית המדרש הציץ מעט בפתח הדלת, ולרגע קט ראה את הבחור הזה בעודו מלכלך את מקומו, ונתגלה לו מיהו המטנף הקבוע... אך מיד כהרף עין הסיט את מבטו מכיוונו של הבחור לצד השני של בית המדרש, והלך מהמקום. הבחור שם לב שהמשגיח עמד שם, וחשש שמא נתפס בקלקלתו... וממילא כל תדמיתו החשובה בעיני המשגיח התמוטטה ונעלמה באחת. הוא מיד קפץ ממקומו ובירר אצל הבחורים האם לדעתם המשגיח קלט אותו בטנפו את מקומו, וכולם ענוהו שהמשגיח לא ראהו אלא הוא רק הסתכל לכיוון רחבת היכל הישיבה, ולא על המזרח במקום ששם ישב הבחור. הבחור שוכנע ונשאר בישיבה, לו היה חושש אפילו בחשש קל שהמשגיח תפסו וממילא מעמדו ותדמיתו בעיני המשגיח נסדקה ונתפוררה, ואין לו כביכול 'עבור מי' להתאמץ, בודאי היה עוזב את הישיבה. באותה תקופה אף הגביר המשגיח את יחסו ועידודו לאותו בחור לבל יחשוש שאולי בכל זאת נתפס בקלקלתו. לאט לאט הלך הבחור והתחזק, עבר את לבטיו וספקותיו, ובמשך כמה שנים הפך להיות מהעילויים הגדולים בישיבה בידיעת חלקים גדולים בתורה ובעומק עיונה. הגיע הזמן והבחור השתדך עם משפחה חשובה ומיוחסת, המשגיח נתכבד ליטול חלק במעמד חופת תלמידו, ואחר כך כשליהו אותו לחש באוזנו: 'קליפות גרעינים בסטנדר של המשגיח כל ליל שבת, אהה...' החתן היה נרעש, הפטיר ואמר: המשגיח אכן ראה והבחין בזה? ענה לו המשגיח: כן, וכעת אני מזכיר לך נשכחות, כיון שהנני צופה שאתה עתיד להיות מרביץ תורה וחינוך גדול, ומוסר לקח מאלף יש לי כאן, אני עומד ומביט בחופתך במשקפים של טווח ארוך, לאיזו דרגה גבוהה הגעת והעפלת בתורה וביראת שמים, לאיזה משפחה נכנסת, איזה מאור גדול בתורה עומד לצאת ממך, וכל זה היה עלול לרדת לטמיון, אם חלילה היית יודע שתפסתיך בקלקלתך. כמה בכיתי והתפללתי באותו ליל שבת להקב"ה שלא תצא תקלה מתחת ידי, ושלא תדע שאכן קלטתי את מעשיך... ואכן תפילתי התקבלה. דע לך כלל בחינוך 'פעמים שאתה מתעלם', לא צריך ליידע את הבן או

התלמיד שאנו יודעים את קלקוליו, צריך אמנם לדעת זאת ולתת מענה ופתרון מתוך אהבה ותפילה, אבל התלמיד לא צריך לדעת שהרב אכן מכיר את ירידותיו וחסרונותיו, עליו להרגיש חשוב ומכובד בעיני רבו, אהוב ונחמד, וזה יעודדו וימריצו להמשיך להתאמץ בכוח ובמרץ הנובעים מידיעת חביבותו בעיני רבו. ומזה למדנו גם כן בכוחו הגדול של השתיקה וההבלגה, שלא להגיב מיד על כל מה שרואה. 'פעמים שאתה מתעלם'.

עוד סיפר בחור אחד (אל תחטאו בילד ח"א עמ' 92): בתחילת שיעור ב' הייתי אמור ללכת לישיבה 'טיפולית' – לאחר שכבר נזרקתי משתי ישיבות על רקע של מרדנות ובעיות משמעת חמורות. הייתי כעוס ומתוסכל מאוד. שנאתי את הבית, את עולם הישיבות, את הרבנים והמחנכים ורציתי לנקום בכולם ולזעזע אותם. החלטתי, שאחרי שזרקו אותי – אברח לעולם החיצון. אינני יודע היום להסביר בדיוק למה לא הלכתי מעצמי לשם, ומדוע היה חשוב לי שקודם יזרקו אותי מהישיבה. אבל אני מניח שהייתה לי הרגשה, שאם יזרקו אותי – תהיה לי מעין הצדקה לבריחה שלי. כשהגעתי לישיבה כמתוכנן, נכנסתי לשיעור הראשון, ומיד כשהרב ביקש להוציא גמרות, התפרצתי בהתרסה קולנית: לא רוצה! לא שואל אותך מה לעשות! אל תיתן לי הוראות! השתרר שקט פתאומי. כולם נעצו בי עיניים פעורות. הייתי תלמיד חדש בשיעור ראשון, וההתפרצות הפראית שלי הדהימה אותם. אבל אני לא נרתעתי. החלטתי 'ללכת עד הסוף'. לפני שהרב הספיק להוציא מילה מהפה נעמדתי, הלמתי באגרופי על השולחן, ושוב שאגתי בהתרסה: לא רוצה להוציא גמרא! ואז הסתכלתי על הרב, ונאלמתי דום. כי הרב הסתכל עלי בשלווה, ושתק... הייתי נתון ממש בהלם. חיכיתי לראות פרצוף אדום, רותח מזעם. ציפיתי שיתנפל ויצעק עלי, שיעיף אותי לכל הרוחות. אבל הוא – הסתכל עלי בשלווה, ושתק. אינני יודע כמה זמן נמשך המחזה המוזר הזה, אבל לי זה היה נדמה כנצח. הרגשתי נורא. רציתי לשבור את השקט המבעית הזה, לצעוק עוד משהו ולברוח, אבל לא הייתי מסוגל. הייתי כמו משותק. הרגשתי שאם אעשה עוד פעולה אחת – אפרוץ בבכי, וזו הייתה הרגשה נוראה. לא הכרתי את עצמי, לא הבנתי מה קורה לי. פשוט הרגשתי נורא. ואז קרה דבר נורא עוד יותר. הרב נעתק ממקומו, והתקרב אלי במין שלווה שכמעט הוציאה אותי מדעתי. הסתכלתי בו בהלם, משותק. ואז הוא אמר בקול חרישי, כמעט בלחשה: אולי תנסה? לא הבנתי מה הוא אומר. הייתי מבולבל

לחלוטין. שתקתי. ושוב הוא אמר בלחש: אולי תנסה להוציא גמרא? אולי תצליח? הדיבור חזר אלי. צעקתי: אבל אני לא רוצה! הצעקה הזאת לא הצליחה. הקול שלי רעד. הרגשתי אומלל, מרוסק ומבולבל. ושוב הוא מדבר: אני מבין, אבל אני לא דורש ממך שתצליח – רק תנסה! ושוב אמרתי, הפעם כמעט בלחשה: אבל אני לא רוצה! לפתע תפסתי, שהוא מתייחס אלי כאילו אני שוטה שלא יכול להוציא גמרא. הוא המשיך לדבר אלי ממש ברחמים, בהבנה, בהתחשבות: אם תשתדל בעצמך, ואני אשתדל לעזור לך – אני מאמין שבסוף נצליח! עד סוף השיעור ישבתי בראש מורכן, מנסה להתאושש. אחרי השיעור יצאתי החוצה, התביישתי להראות את עצמי, היה לי רע מאוד, אבל לא העזתי לברוח. פתאום נהייתי ילד קטן, מבוהל, לא יודע מה לעשות עם עצמי... המקרה שלי הוא בודאי הוכחה לחינוך טוב. אמנם עוד דרוש הרבה עמל מצד הרמ"ם בישיבה, וגם מצידי, עד שאעלה על דרך המלך. אבל המאורע הזה היה גורלי עבורי – הוא היה גלגל ההצלה שלי.

ידוע שהמקובל הגר"י כדורי זצ"ל התייחד בכח השתיקה, וסיפר אברך אחד שבצעירותו רצה פעם להתחקות אחר דרכי הרב וללמוד ממעשיו, לכן בעוד הרב יושב בבימה והקהל המצומצם שהיו שם עברו בזה אחר זה להתברך ממנו ב'מי שבירך', הוא עבר וקיבל את ברכתו פעם אחת, הסתובב מאחורי הבימה ותיכף בא שוב לקבל ברכה. אבל הרב המשיך כרגיל ובירך 'מי שבירך' בלא להגיב מאומה, כאילו לא ארע דבר. כך עשה האברך בזה אחר זה שלש פעמים, ובכל פעם בירכו הרב ב'מי שבירך' כאילו זו הפעם הראשונה שבא להתברך ממנו (ואחר שלש פעמים כבר לא אור עוז בנפשו לחזור על מעשהו, והלך לביתו). הגיעה העת והאברך הזה גדל והתחרט, אבל מזה למד כיצד להבליג גם על דברים שממש מכעיסים³. ועל הלל הזקן מסופר (שבת לא.) שהיה בבית המרחץ בערב שבת, שהוא הזמן הלחץ ביותר,

³ **לב** נחשוב שכל זה היה אצלו כבר ללא עבודה, אלא כפי שסיפר עליו מקורבו וקן המקובלים הרב כדורי, עמ' 262) שפעם ביקש ממנו שיכתוב לו קמיע בשביל חבר שהזקק לישועה, והרב השקיע בזה כמה שעות כדי לעשות כוונות ויחודים. אשתו לא ידעה מה הוא עושה, היא קראה לו לבוא לאכול, אבל הוא שהיה שקוע מאוד באשר לפניו, לא שמע ולא הגיב. ניגשה הרבנית לשולחן, נתנה מכה ושאלה: 'צחק, למה אתה לא בא?' הכנתי לך אוכל, והוא מתקרר'. מעצמת המכה, כל בקבוק הדיו נשפך על הקמיע, ועמל של מספר שעות ירד לטמיון. אותו מקורב חש מבוכה גדולה ולא ידע כיצד להגיב. ואילו הרב כדורי זצ"ל לא איבד את שלוותו, ובמקום לכעוס החל לצחוק ואמר בבדיחותא: היא יודעת מה שהיא עושה. ומשנשאל אחר כך: איך זה שלא היתה לו אפילו התערבות לכעס? השיב הרב: עם הרבה עבודה...

ובא אחד להכעיסו, וקרא לו לצאת אליו ושאלות מוזרות בפיו. ובכל זאת השיב לו בכבוד על כל שאלה ששאל ממנו, עד ש'בירכו' שלא ירבו כמותו בישראל, שכן הוא נתערב עם חבירו אם יצליח להכעיסו, ולא הצליח. וגם אם נאמר שהלל החליט בענוותנותו להשיבו, אבל קשה למה לא דחאו למוצאי שבת. ואולי שהבין שאדרבה זה נסיון עבורו, דוקא בזמן הלחץ הגדול, להשיבו כאילו לא ארע דבר, וברוך ה' הצליח. וידוע שזהו כל 'נסיון' מלשון נס להתנוסס, שעל ידי שמצליח בו, הוא מתרומם ומתנשא יותר ויותר.

על חובת הסבלנות וההרס הגדול הנגרם מחוסר ההתאפקות, יש ללמוד כבר מאדם הראשון שנצטווה (בראשית ב, יז) שלא לאכול מעץ הדעת, אבל חטא ואכל ממנו, ונענש באופן נורא, על ידי שנקנסה עליו מיתה, ועל זרעו לדורותיו. גורש מגן עדן, ניטל ממנו זיו פניו, ונגזר עליו לעמול בפרך לפרנסתו, ככתוב (שם ג, יט) "בזעת אפך תאכל לחם". כששת אלפי שנים אנו נושאים בתוצאות חטא זה, עד לגאולה הקרובה בעזרת ה'.

והארז"ל (שער הכוונות, דרושי ר"ה, ריש א. וכן הובא בחסד לאברהם אוולאי ה, כט. ש"ך עה"ת ומדבר קדמות להחיד"א א, ה-ו) גילה לנו, שאילו היה האדם ממתין כמה שעות, עד ליל שבת קודש, היה פוקע האיסור, והיה יכול לאכול גם מעץ הדעת, ובדרגה שאליה היה מגיע ביום השבת היה מתעלה שבעתיים באכילתו זו, היה נשאר בגן עדן לדורי דורות, והיה הכל זוהר ונפלא. אלא שאדם הראשון לא התגבר על יצריו (לפי דרגתו) להמתין מעט, הושיט יד ואכל, ואיבד את עולמו, ואף גרם שואה ומות לכל צאצאיו אחריו

(כמו שהרחבנו לעיל בבראשית ג, 1 'מעלת הסבלנות').

וכך הוא גם בענין חינוך הילדים, לפעמים יכולים הילדים לעשות מעשים שגורמים לאדם 'לצאת מן הכלים', ולפעמים אף לאבד עשתונות, אבל החכם פעמים רבות מעדיף לשתוק, הוא לא מתייחס, ביודעו כי הילד יגדל מעט, הוא יבין כבר לבד את רעת פעולתו. וגם אם בהמשך רואים שהוא גדל ועדיין אינו מבין, ניתן להסביר לו זאת בזמנים שהלב יהיה פנוי יותר לקבל ולהפנים מסרים, כי אז השפעת הדברים תהיה עשרת מונים ממה שהוא שומע זאת כעת מתוך כעס.

וכה סיפר רבן גמליאל (יבמות קכא.): **פעם אחת הלכתי בספינה וראיתי כנגדי ספינה אחת שנשברה וטבעה בים, ונצטערתי על תלמיד חכם שבה ושמו רבי עקיבא שנסתלק מעמנו. ברם, כשעליתי ליבשה, בא רבי עקיבא ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך וכיצד ניצלת בטביעת**

הספינה. השיבני רבי עקיבא: חתיכת עץ מהספינה נזדמנה לי, החזקתי בה חזק ושחיתי עמה, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי שיוכל לעבור מעלי⁴. מכאן אמרו חכמים, אם יבואו רשעים על אדם, ינענע להם ראשו, כי כמו שאם יבא לאדם הגל בים וילחם עמו, לא יוכל להתגבר כנגדו אלא רק יסחף אותו עמו ויאבדו, ולכן עדיף לו להתכופף כנגדו לתת לו לעבור, ואחר כך ירים את ראשו בחזרה. כך אם באים כנגדו אנשים שרוצים להרע לו, אל לו להלחם כנגדם, אלא יוריד את הראש ויתן להם לעבור, ואז יוכל לחזור ללכת כהרגלו.

וכן מסופר על החפץ חיים שנשאל: במה הארכת ימים? והשיב: כל פעם שבא אדם מולי, פיניתי לו את המקום ועברתי לצד השני, וכך שָׁרַדְתִּי שנים רבות בזקנה מופלגת. וכן אמר הגרא"מ שך זצ"ל: נער הייתי וגם זקנתי, ומעולם לא ראיתי שמישהו ויתר ובגלל זה הפסיד. בהזדמנות אחרת כשבא אליו אדם אחד בנוגע לאיזו מחלוקת, אמר: חבל שאינם יודעים את המתיקות של היתור, כל חיי הייתי תמיד מוותר לזולת, ודע לך שאף פעם לא הפסדתי מכך⁵. (וראה עוד בב"ר לג, א שכאשר יש ויתור מהאחד לשני, שני המוותרים מנצחים). וכן אמר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל לאחד מבני משפחתו (חכו ממתקים ח"א עמ' שעו): דע לך, אני כבר יהודי בגיל שמונים. שנות חיי לא תמיד היו סוגות בשושנים. היו לי מצבים לא קלים. בכל פעם ופעם אני ויתרתי. כופפתי ראשי בפני כל גל וגל, ואני רוצה שתשמע היטב: מעולם לא התחרטתי על שויתרתי (ובשמות 'מעלת הרפות' הוספנו). זה היה סודם להצליח בכל קושי וקושי, שותקים ומורידים את הראש עד שעובר, ואז ניתן להמשיך הלאה בחיים, וכך הם האריכו ימים...

⁴ עוררוני שחלק מה שיכל רבי עקיבא לנענע ולהתכופף מפני כל גל וגל, הוא מפני שהתבונן שכל העולם הוא 'גלגל' (ואף רבי עקיבא רמז זאת באמרו 'כל גל וגל' שהוא אותיות 'גלגל'), וגם אם היום נדמה שהשני נמצא למעלה ואני למטה, אבל הגלגל מתגלגל והתחתון נהיה למעלה והעליון למטה. וכך יפנים גם כל אדם לעצמו שהעולם הוא גלגל, זה מעשיר וזה מעני, ולכן אל לו להצטער כל כך אם כעת הוא בעת הצער, כי העולם ימשיך להתגלגל ותבא לו בקרוב עת השמחה והאושר.

⁵ כיוצא בזה העידה אשתו של הגרא"מ שך, כאשר חלתה פעם והתאשפזה בבית החולים, אמרה לאחד שבא לבקרה: כשהיינו אני והרב חתן וכלה, עשינו בינינו הסכם, שפעם הוא יוותר לי, ובפעם השניה אני אוותר לו, וכן בפעם השלישית הוא יוותר לי, ובפעם הרביעית אני אוותר לו. אבל אני לא ידעתי את האמת, שאף פעם לא בא התור שלי לוותר לו, תמיד הוא וויתר לי. גם שבדרך כלל קשה לאדם לשתוק, משום שחושב שפלוני לוקח לו את שלו וכדו', אבל אם ידע כי 'במקומך יושיבוך' ויקבל בדיקו מה שנגזר עליו, ו'אין אדם נוגע מן המוכן לחבירו מאומה', וכפי שאמר רבי שלמה מזוועל שאם נגזר על האדם תענוג, לעולם הוא לא יפסיד אותו. שוב לא ימחר להשיב, אלא יוכל לשתוק כי ידע שיקבל בדיקו את המגיעו.

ואף בעת מריבה ישתדל לשתוק ולהבליג, ולהיות בכלל מה שאמרו (יומא כג.) "הנעליבין ואינן עולבין" (שמעליבים אותם ואינם מחזירים להעליב את מעליביהם), שומעים חרפתן ואינן משיבין (למחרפיהם)... עליהן הכתוב אומר 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו' (שופטים ה, לא). וכעין זה אמרו (שבת פח:) בשבח הצדיקים ש"עושיין" (את המצוות) מאהבת המקום ושומחים ביסורים (שהוא העלבון והבושה שנגרמה להם), שעליהם הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". וכן אמרו חז"ל (חולין פט.) שכל מי שבולם את פיו בשעת מריבה, עליו העולם עומד, שנאמר (איוב כו, ז) "תולה ארץ על בלימה". ואמרו חז"ל (הובא בשמירת הלשון בשם הגר"א בשם המדרש) ש'כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוז, שאין כל מלאך ובריה יכולין לשער' (וכנראה מדובר במקום שמכת השעה רוצה לדבר איזה דברים אסורים, כגון שנמצא בשעת מריבה לחרף את חבירו, ובכל זאת שותק, ועל כך זוכה לאור הגנוז). וגם הקמים כנגדו ורבים עמו, ישתוק ולא יגיב להם, והם יכלו מאליהם (כעין המסופר בגיטין ז.). וכן העיד על עצמו דוד המלך (תהילים לח, יב-יד) "אוהבי ורעי מנגד נגעי יעמודו... וינקשו מבקשי נפשי... ואני כחרש לא אשמע וכאילם לא יפתח פיו. וְאֵהִי כְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא שׁוֹמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת"⁶. (ובדברים ח"ב יג, ה 'שתיקה על קבלת עלבון' הוספנו על כך).

לכן אף אם בטוח הוא בצדקתו, ישתוק ויבליג, ומלבד השכר הגדול שיש על כך⁷, ידע שבזה ניכרת יהדותו, כמו

⁶ גם הפלא יועץ (בתחילת ערך 'אהבת הבנים והבנות') כתב "ולפעמים יעשה עצמו כחרש לא ישמע וכאילו אינו רואה". והרחיב על כך בהמשך (ערך 'חרש') "יש כמה דברים שראוי שיהא כחרש לא ישמע, ויעשה עצמו אשר לא ידע, כגון אם בני אדם... יצאו מן השורה והתריסו כנגדו שלא בפניו ודיברו עליו תועה וחירופין וגידופין, ישמור רוחו שלא יודיע, כי ידע בכל אלו... (כי) אם לא ידעו שידוע, אפשר יתחרטו על אשר עשו ויגנוהו בו כבוד לפחות בפניו. וכן אם דיברו איזה דבר סוד וארע שידע ושמע, יעשה עצמו כחרש שלא שמע שלא יצטערו בשמיעתו... וכן יהא בולם פיו בשעת מריבה ויעשה עצמו כחרש לא ישמע, ולא יענה משוב עד רע... ואפילו האב עם בנו והרב עם תלמידיו והבעל עם אשתו והאדון עם משרתיו וכדומה, ראוי שלא ידקדק עמהם כל כך, ולפעמים יעשה עצמו אשר לא ראה ואשר לא שמע ואשר לא ידע... יש עתים שצריך להודיע ולהשמיע שהוא שומע ויודע, ויש עתים שצריך להיות כאיש אשר לא שומע".

⁷ כמו שכתב השל"ה (יומא, דרך חיים תוכחות מוסר, עא) בשם ספר קול בוכים שהביא ממורו הרמ"ק זצ"ל על הפסוק "יתן למכרו לחי, ישבע בחרפה", ש"יהיה שמח כל כך בחרפה ההיא (שקבל) כאילו אכל ושבע. וזו היא תשובה נפלאה, כמו שהיה רגיל לומר שהתשובה המעולה שבכל התשובות שבעולם, כדי למרק החטאות, הודונות והפשעים, היא סבילת העלבונות והחירופים והגידופים. והיא מעולה יותר מכל מלקיות וסיגופי תעניות שבעולם. כי אם יסגף עצמו לבד, יחלש ויטל מדברי תורה למי שלא אפשר לו ובקרא חוטא (כמובא בשולחן ערוך או"ח תקעא, ב), וכן במלקיות וכיוצא. אמנם במידה זו תאכל ותשתה ותעבוד והעונות מתכפרים (כעין מה שכתב הגר"א על תענית דיבור, והמשנה ברורה תקעא, ב בשם ראש הגבעה), ומבינתך חדל". וכן כתב מהר"ח ויטאל (שערי קדושה א, ו) "ואם עיני שכל לך, היה לך לחפש מי יצערך, כי חיים אתה מבקש לך". [וכן מסופר שצורב אחד בא בפני הגרא"ל שטיינמן זצ"ל לבקשת מחילה על שדיבר כנגדו, כשמוע זאת הרב שמח שמחה גדולה ואמר לו בעליצות: אינך צריך לבקש מחילה, אדרבה מודה אני לך מאוד על זה שעשית לי טובה כל כך גדולה, וכפי שאמר הרמ"ק שאדם צריך להתחנן שיבורר ויכלימוהו. ולאחר רגע חזר ואמר לו בשקט: אבל את הטובה הזו, אל תעשה לאחרים...]

שאמר מהרי"ד מבעלזא זצ"ל: קבלתי מאבותי הקדושים, שיהודי ניכר דוקא כשהוא צודק, שאז ניתן לעמוד על טיבו, אם הוא מוותר על אף שהצדק עמו, או שעושה מעשים אשר לא יעשו⁸. וגם על הגראי"ל שטיינמן זצ"ל מסופר שנשאל על ידי אדם אחד: מה לקבל על עצמו, והשיב: כל יום תוותר ויתור אחד, ולא סתם ויתור, אלא דוקא ויתור שאתה בטוח שאתה צודק... ובהזדמנות אחרת בא אליו אחד ואמר שנהיה היום בן שלושים שנה, ומה לקבל על עצמו? השיבו הרב: תמיד תוותר ותוותר (צדיק כתמר יפרח. ובבמדבר ד, ב 'מעלת בן שלשים' פירשנו בטעם הדבר).

הזמן עושה את שלו

פעמים רבות רואים כיצד 'הזמן עושה את שלו', ולא צריך להתרגש מכל דבר, כפי שרואים במקרים רבים, שיכול להיות בעיות לילדים, שבאותו רגע נראות כחמורות, והמטפלים או הרופאים מנבאים לעתיד שחור, כמו חוסר צלילות השמיעה, או קושי בקריאה והבנת הנקרא וכדו', והאב יכול לאבד עשתונות ולהתייאש חלילה. אולם על האדם להיות שליו באמונה ובטחון בה' יתברך, ואף שבודאי יעשה את ההשתדלות כפי מה שיועצים לו הרבנים והמומחים האמיתיים. אבל אין צריך לאבד עשתונות, אלא יתפלל לה' שהכל יסתדר, וכפי שרואים במציאות שבעיות רבות במשך הזמן נפתרות בסיעתא דשמיא. למשל, הילד שחשבו שמתקשה בקריאה, פתאום קלט את הנקודה והחל לרוץ בקריאה, ואף השיג את שאר בני כיתתו. ילד אחר שחשבו שהוא שקט וביישן וכמעט שאינו מדבר מאומה, וחששו הוריו מה יהיה, אולי זה מפני הבעיות שהיו לו בקטנות שהיו לו נוזלים באוזן

והפלא יועץ (ערך גאח) כתב "ולפי גודל טובת הנעלבים, נמצא לפי האמת שטובה גדולה גמל עמו חבירו, וראוי לשמוח במבזים יותר מן המכבדים, רק לזאת יצטער על אשר חטא חבירו וגורם צער ופגם למעלה...". (ובידיקא א, יד 'בקשת הנדף' כתבנו בזה).

⁸ **כפי** שסופר על האדמו"ר רבי יששכר דוב מבעלזא זצ"ל, שבאחרית ימיו נחלשו כוחותיו וכמעט שלא נשמע קולו בעת אמירתו דברי תורה בשולחנו הטהור, ורק אותם שישבו ראשונה במלכות זכו לשמוע את דבריו קדשו, אחד האברכים חשקה נפשו לזכות לשמוע, לכן הקדים לבוא שעתיים קודם עריכת השולחן, ונחבא תחת כסאו של הרבי, כשהוא מוצפה ומיחל לשמוע דברי אלוקים חיים. **והנה** רגעים ספורים קודם היכנס הרבי לעריכת השולחן, הבחינו המשמשים באותו אברך המצטמק ויפה לו מאחורי הכסא, והחלו לדוחפו ולמושכו ממקומו, ותרב המהומה עד שאותו אברך נעץ את שיניו באצבעותיו של אחד הגבאים ונשכו, והגבאי החל לצעוק, ובתוך כך הופיע הרבי לעריכת השולחן, מכיון ששמע הרבי כי אך לפני רגע התחוללה סערה בידר מה היה, כשמעו את המעשה קרא אליו את האברך ואמר לו: אכן, על פי האמת הצדק עמך, אך קבלתי מאבותי הקדושים, שיהודי ניכר דוקא כשהוא צודק, דוקא אז ניתן לעמוד על טיבו, אם הוא מוותר על אף שהצדק עמו, או שעושה מעשים אשר לא יעשו כנשיכת אצבעו של הגבאי.

וכדו'... וברוך ה' לאחר שגדל מעט, פתאום קיבל כאלו כוחות אשר השיג גם את שאר בני גילו. לכן אף שיש להשתדל לעשות את מה שצריך שנראה לטובתו, אבל יש להתאזר בסבלנות ולצפות לישועת ה', לראות איך שדברים רבים עוברים ונשכחים.

לתת אימון בשני

וכך הוא בשאר הילדים שלפעמים יש להם קושי, הן בלמידה, או במשמעת ודרך ארץ וכדו', אבל אחד הדברים שיכולים לבנות את הילד, הוא מה שנותנים בו אימון: דע שבכוחך להצליח, גם אם נכשלת, אך לבסוף תצליח ותעבור את המכשולים, ותעלה מעלה מעלה. כמו שהעיד שלמה המלך – החכם מכל אדם כי "שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד, טז), וכתב בספר פחד יצחק (להגרי"י הוטנר, אגרות וכתבים, אגרת קכח) "הטפשים חושבים כי כוונתו (של שלמה באמרו 'שבע יפול צדיק וקם') בדרך רבותא (חידוש), אף על פי ששבע יפול צדיק, מכל מקום הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב, שהכונה שמהות הקימה של הצדיק היא (אך ורק על ידי) דרך השבע נפילות שלו"⁹. וכמו שאמרו (חגיגה יד. וגטין מג. על הפסוק בישעיה ג, ו "והמכשלה הזאת תחת ירך") ש'אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם'. וכתוב (מכאן ז, ח) "אל תשמחי אויבתי לי, כי נפלתי – קמתי..."¹⁰, ואמרו חז"ל (מדרש תהלים, כב. והובא גם בשערי תשובה ב, ה) "אלמלא נפלתי – לא קמתי" (כמו שהרחבנו לעיל בבראשית ובעוד מקומות). והאמונה אף היא בכוחה להצמיח שרשים ולגדל, כאומרם (שבת לא.) 'אמונת – זה סדר זרעים'.

זהו שאנו אומרים בכל בוקר (כמובא בסדר היום, ובמשנה ברורה) 'מודה אני לפניך, מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך', ופירשו המפרשים כי 'רבה אמונתך', היינו שלאחר שנשמתי של האדם עלתה בלילה למעלה, הקב"ה מחזיר לו אותה בבוקר גם אם לא התנהג די

⁹ **ולכן** התאונן ה'פחד יצחק' (סס) ברעה אשר ממה שכותבים בתולדות הצדיקים נראה כאילו נולד צדיק, ולא מראים את האמת, שדוקא על ידי מלחמותיו עלה ונתעלה. כלשונו: "רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלימות של גדולינו (כלומר בהספדים ובספרים על גדולי ישראל), הגנו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצבינום. **הכל** משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את סהרת הלשון של בעל החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מכל המלחמות, המאבקים המכשולים הנפילות והנסיגות לאחר שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע, משל אחד מני אלף. והתוצאה מה היא, כשנער בעל רוח ובעל שאיפה ובעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים ונפילות וירידות, הרי הוא בעיניו כבלתי שתול בבית ה', שלפי דמיונות של הנער הזה, להיות שתול בבית ה' פירושו לשבת בשלות הנפש על נאות דשא של מי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרותיהם בראשיהם במסיבת גן עדן. ולאידך לא להיות מורגז מסערת היצר על דרך הכתוב של 'במתים חפשי'".

טוב אתמול ובימים הקודמים לו, הואיל כי 'רבה אמונתך', יש לו אימון באדם שישתפר ויתחזק, ולכן נותן לו עוד יום לחיות ועוד יום לחיות... ואם הקב"ה נותן אימון באדם, והוא 'ארץ אפים', יושב וממתין לרשע שיחזור בתשובה (וכפי שמצינו שהמתין אף לפרעה ולמצריים שהרעו לישראל), גם אנו שצריכים להידבק במידותיו של הקב"ה, צריכים לתת אימון בבנים ובתלמידים ובשאר בני אדם. מי יודע, יבוא יום, ויתכן שהם יתחילו להשתפר.

לדוגמא, ניגש אלי יהודי מעל גיל שישים, שבשנים קודמות הוא לא היה מבין החרדים לדבר ה' (בלשון המעטה), הוא לא פסח מהחינגות המצויות אצל המסכנים, וההימורים בבית קפה וכדו', אבל בבא העת, במשך הזמן התחזק והתחזק, בא לשיעורים תמידין כסדרן, והוסיף בחברותות כפי יכולתו. כעת הוא מרבה לדבר על אמונה, על מעלת לימוד תורה, על השגחה ובטחון בה', כיצד 'עולם חסד יבנה', ואיך הוא מקנא באדם פלוני שמרבה לעשות חסד עם זולתו... אם היינו מסתכלים עליו אפילו בגיל חמישים, שאינו צעיר, היינו יכולים לחשוב: וכי יש סיכוי מאדם כזה? מה יכול לצאת ממנו? אבל לא כן הדבר, הקב"ה לא מתייאש משום אדם, הוא יושב ומצפה לכל אחד, מתי ישוב לכור מחצבתו, לעבוד את ה' באמת, באהבה וביראה. ופעמים רבות, בסוף זה קורה וזוכה לחיי עולם הבא...

אסור להתייאש

המציאות הוכיחה שפעמים רבות דוקא ילדים בעלי כשרון שהבריקו בקטנותם, לא תמיד הצליחו, כי אף שבתחילה קיבלו כבוד על חכמתם, אך בשעה שהיה להם קשה ולא היה להם די חשק בלימוד, פרקו מעליהם עול זה ולא נשאר מהם מאומה. ואילו הילדים שלא היו בעלי כשרון מבריק, ולא קיבלו כבוד ויקר בקטנותם, ובכל זאת עמלו ויגעו בתורה ללא לאות, בהתמדה ובחשק יום אחר יום, גדלו ופרחו ויצא מהם אילן גדול המשקה לעדרים.

זהו שמצינו אצל דוד המלך שהעיד על עצמו (תהלים קיח, כב) "אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה". כי אמו ניצבת בת עדאל היחידה שתמכה בו (ונתנה בו אימון), אבל שאר אחיו זלזלו בו והחשיבוהו למזמר חלילה (כעדותו בתהלים סט, ט "מוזר הייתי לאחי"), ושלחוהו שיהיה רועה צאן כדי שיבוא הארי ויהרגנו (שפתי כהן, פרשת וישב). לכן בשעה שבא שמואל למשוך את אחד מבניו של ישי (ש"א טז, יא), קרא ישי לכל בניו מן השדה חוץ מדוד, וגם לאחר שראה שמואל שאין אחד מאלו הנמצאים לפניו מיועדים להיות מלכים, ושאל את ישי אם יש לו עוד

בנים? השיב בשלילה, רק לאחר שהפציר בו שמא נשאר בן נוסף, השיבו: יש עוד אחד רועה בצאן, וכשנכנס דוד קם שמואל ואחריו כולם ומשח אותו בקרב אחיו, ואז נתגלה האמת שדוד המלך כשר הוא (ילקוט המכירי), ודוקא הוא שסבל כ"ח שנים שביוזו אותו ואת אמו עדאל, זכה להיות מלך על ישראל, וממנו יבוא מלך המשיח.

כיוצא בזה מסופר על הרמב"ם (שלשלת הקבלה בסוף דף מה: והובא גם בסדר הדורות אלף החמישי עמ' שמא, וכפי שהרחבנו בספר) שהיה קשה הבנה מאוד וכמעט בלא רצון ללמוד, ואביו הכהו עד שהתייאש ממנו. הרמב"ם הלך לבית הכנסת, 'ייען וייקץ ומצא עצמו נהפך לאיש אחר, וברח מפני אביו וילך אל עיר שהיה שם הר"י מיגאש, והתחיל ללמוד ממנו והפליג להתחכם. אחרי ימים רבים שב אל קורדובה ולא הלך לבית אביו, אך ביום השבת התחיל לדרוש ברבים דברים נוראים, ואחר הדרשה קמו אביו ואחיו וישקוהו ויקבלוהו בסבר פנים יפות'. והנה אחד מהספרים הנלמדים ביותר כיום הוא הרמב"ם, אשר אולי אין שעה שלא מזכירים אותו בבתי המדרש בכל העולם, וכל זה היה יכול שלא להיות... אם כן אסור לנו לזלזל בשום ילד ולכל אחד יש תקוה. וכן הרחבנו לעיל (שמות יג, יז 'סיכוי מכל ילד') שלעולם אין להתייאש משום ילד, כי גם אם חושב שאין סיכוי שיצא ממנו משהו, אינו יכול לדעת את האמת, והמציאות הוכיחה שילדים רבים שהוריהם התייאשו מהם כביכול – בסוף ראו מהם אור גדול.

תשובה: גם אם בשעת חגסיון נראה לאדם שמצבו חמור ומוזכר לחגיב, ראוי שישתוק וימנע מתגובה, ולאחר זמן יראה כמה חרוץ בזה, וחכל חייה לטובה.

© כל הזכויות שמורות. להערות, תרומות והנצחות. ולהשיג את ספרי המחבר: הפרשה המחכימה – על התורה, המגילה המחכימה – אסתר, המשנה המחכימה – אבות, תורת עשר המכות, שלום רב המקוצר – שאלת שלום והארת פנים (בעברית או באנגלית). זמנים ומועדים – חנוכה. בטלפון 02-5864229, דוא"ל: bh5864229@gmail.com. לע"נ הרב שלמה סבאח זצ"ל.

המעוניין לקבל את העלון כל שבוע במייל, ישלח בקשה למייל הנ"ל.

נא לתרום ב'נדרים פלוס': קופות נוספות, שבט (באות ט') אחים רמות פולין, לתשלום עבור: עלון הפרשה המחכימה